

METNİN YORUMLANMASINDA FARKLI BAKIŞ AÇILARI

Geçtiğimiz yüzyıldan bu yana metnin yorumlanmasında başat konumda tutulan parametreler öne sürülen felsefi ve bilimsel düşünceler özelinde değişim göstermiştir. Gerek dil kökenli gerekse varlık kökenli bilgi kuramları disiplinlerarası nitelikleri ile farklı alanlarda etkileşim imkânı bulmuştur. 20.yy'ın ilk yıllarında etki alanı gittikçe genişleyen modernist düşünce, özne ve nesne bütünlüğünü ayrıştırıcı yönde paradigma değişimini tetiklemiş ve 'anlam' farklı açılarla sorgulanmaya başlanmıştır. Anlam ve oluşturucularının tanımlanmasına yönelik; yapısalcılık, göstergebilim, ardyapısalcılık, görüngübilim, yorumbilim gibi kimi zaman birbirinin ardılı kimi zaman karşıtı yaklaşımlar ortaya konulmuştur.¹ Farklı disiplinlerde geliştirilen düşünce sistemleri eşzamanlı şekilde edebiyat özelinde, metnin anlamlandırılması hususunda karşılık bulmuştur. Yorum özelinde ortaya konulan tüm farklı düşünce sistemleri genel itibari ile 3 odak üzerinde tanımlıdır; yazar, metin ve okur. Modern edebiyat kuramı bağlamında dönemselleştirildiğinde bahsi geçen 3 odak, 3 farklı aşama olarak dönemselleştirilebilir: Yazarın ön plana çıkartılması (Romantizm, 19.yy), metin üzerine yoğunlaşılması ve yakın dönem özelinde anlamın okur üzerinden okunmaya çalışılması.² Yazar merkezli yorum zaman içerisinde güncellenerek, metin merkezli ve okur merkezli yorum haline evrilmiştir. Metindeki anlam bir 'niyet' olarak betimlenmiş ve yorumun 3 hali; Yazarın niyeti olarak yorum, Eserin niyeti olarak yorum ve Okurun niyeti olarak yorum şeklinde tanımlanmıştır.³

Yapısalcılık (Strüktüralizm); Ferdinand de Saussure'ün 20.yy'ın başında ortaya koyduğu söylemler ve dilbilim özelinde geliştirdiği düşünce sistemi üzerine olgunlaşmıştır. İlk zamanlarda dil üzerinde gelişen yapısalcılık söylemleri zamanla disiplinlerarası nitelik kazanmıştır. Vladimir Propp'un *Masalın Biçimbilimi* isimli 1928 tarihli eseri, getirdiği biçimselleştirme yöntemleriyle, yapısalcı çözümlemenin ilk sistemli örneği olarak görülebilir.⁴ Rus Biçimciliği ve Prag Dilbilim Okulu 1960'lı yılların başında belirginleşen yapısalcılık düşüncesinin 2.Dünya Savaşı evvelindeki öncülleri konumundadır. Yapısalcılık özelinde anlamın ortaya çıkarılabilmesi için odaklanılması gereken nokta metnin kendisidir. Bu bağlamda metnin yazılmış olduğu dil sistemini somutlaştıran 'söz' incelenir. Özneden (yazar) ziyade nesne (metin) anlam oluşturucu konuma taşınır. Anlam; gösteren ile gösterilen arasındaki bağıntıda tanımlanır. Göstergeler nedensiz, bir başka deyişle saymacadır.⁵ Ferdinand de Saussure, insanların ne söyledikleriyle değil, bunları söylemelerine imkân veren yapıyı temel almıştır. Sözcükleri (parole) değil dili (langue) incelemiş, dili nesnel bir olgu, sözcükleri ise bireyin kuramsallaştırmamayan rastgele sözcükleri olarak görmüştür.⁶ Yapısalcılık, anlamın üretilmesini belirleyen temel birim ve ilişkilerin sistematik işleyişini odak edinmiştir. Amaç; nesnenin (metnin) yapısına yönelmektir. Metnin anlamı sahip olduğu yapı özelinde incelenir. Saussure dili, belli bir zaman noktasında ele alarak eşzamanlı (senkronik) şekilde, kendi kendine yeterli ve bağımsız bir sistem olarak incelemeyi önermiştir. Yapısalcılık özelinde dil olgusu

nesnel bir gerçeklik olarak ele alınır ve eşzamanlılık ilkesi uyarınca köken, gelişim süreci, etkileşim gibi zamana dayalı süreçlerden ayrıştırılır. Bu indirgeme sonucunda elde kalan yapı inceleme konusu yapılıır. Yorumlanan metin kendi başına ve kendi kendisi için incelenir. Anlam, gösteren ve gösterilen arasındaki bağıntıdan doğar. Metnin köken ve olası gelişim süreci incelenmeksizin olduğu hali ile metin sınırlanır ve açıklanmaya çalışılır. Yapısalcılık, öge üzerinde yoğunlaşır. Saussure ögeden yola çıkarak yapıya ulaşmayı amaç edinmiştir. Bu doğrultuda ögeler eşsüremlî bir bütünün parçası olarak yorumlanır. Özne ve nesne ayrımına odaklanan yapısalcılık 19. yy romantizm düşüncesi sonrası belirgenleşen rasyonalist düşüncenin ardılı olarak da tanımlanabilir.⁷

Göstergebilim (Semiyojî), zaman zaman yapısalcılık ile özdeşleştirilmiş ve yapısalcılığın ardılı konumunda değerlendirilmiştir. Saussure'ün tarihi derinliği gözardı ederek dili çözümleme niyeti pragmatik bir yaklaşım olma hali ile eleştirilmiştir. Göstergebilim 1960'lı yılların ikinci yarısında kendine özgü düşünce sistemini belirginleştirmeye başlamıştır. Roland Barthes göstergebilimin temel konusunu anlam olarak tanımlamaktadır. Bir nesne tek başına anlamlı değildir; anlamlı olabilmesi için bir başka nesne ile karşılaştırılmalıdır. Göstergebilimin öncül düşünürlerinden Charles Sanders Peirce üç tür gösterge tanımlamıştır; göstergenin karşılık geldiği şeye az çok benzediği 'ikonik' gösterge (örneğin bir kişinin fotoğrafı); göstergenin bir şekilde gösterdiği şeyle anıldığı 'dizinsel' gösterge (dumanın ateşle anılması); ve Saussure'de olduğu gibi göstergenin, göndergesi ile sadece keyfi veya uzlaşım sal olarak irtibatlı olduğu 'simgesel' gösterge.⁸ Göstergebilimin düşünce yapısının gelişiminde Umberto Eco'nun yapıtları başat rol oynamaktadır. 1962 tarihli Açık Yapıt'ta Eco metni, değişken okumalara izin verdiği için dolayı 'açık yapıt' olarak tanımlar. Açık yapıt olarak nitelenen metin sayısız başka okumalara izin verir. Metnin anlam zenginliği iletinin bağımsızlığından doğmaktadır. Açık yapıt tanımı, yapıt ile yorumcu arasında yeni bir diyalektik ilişki ortaya koyar.⁹ Bir sanat yapıtı, iletişimsel öğeleri herhangi bir muhatapın zihninde yapıtı yeniden canlandırmasını sağlayacak biçimde bir araya getiren sanatçı tarafından üretilmiş, özgün bir nesnedir. Bu anlamda sanatçı, yarattığı tarzda anlaşılması ve beğenilmesi amacıyla tamamlanmış bir yapıt üretir, bununla birlikte etki-tepki ve uyarıcı örüntülerinin anlaşılması sürecinde her bir muhatap, özgün yapıtın belirli kişisel bir bakış açısıyla algılanmasına neden olan kültürü, zevkleri, eğilimleri, önyargılarıyla şartlanmış somut varoluşsal bir durumdadır. Temel olarak biçim, özünü değiştirmeden çok sayıda izlenim ve yankılanmaya neden olarak farklı bakış açılarından görülebildiği ve anlamlandırılabilirdiği ölçüde estetik değer kazanır. Bu anlamda, mükemmel biçimde dengelenmiş bir organizma olarak tamamlanmış 'kapalı' bir sanat yapıtı, taklit edilemeyen özü bozulmadan binlerce farklı biçimde yorumlanabilirdiği ölçüde 'açık'tır da. Bu nedenle bir sanat yapıtıyla olan tüm etkileşimler hem yorum hem icradır. Her etkileşim farklı bir bakış açısı taşır.¹⁰ Her icra yapıtı açıklar ama onu tüketmez. Her icra yapıtı ortaya çıkarır ama aynı zamanda diğer icraları da tamamlar. Her icra sonuç olarak, bize tam ve tatmin edici bir yapıt sunar ama aynı zamanda yapıtın bürünebileceği diğer olası yapıtların hepsini gösterdiği için onu tamamlanmamış da kılar.¹¹

Eco, Yorum ve Aşırı Yorum isimli kitabında ise Örnek Yazar/Ampirik Yazar ve Örnek Okur/Ampirik Okur tanımlamalarını öngörür. Eco, metnin amacının Örnek Okur'u üretmek olduğunu ima eder.¹² Okur, okumakta olduğu metin özelinde yazar ile bir türlü işbirliği içerisinde bulunur. Kendi deneyimlerine istinaden metnin anlam potansiyelini genişletir; farklı okumalara imkân tanır. Metindeki boşlukları

dolduran okur bu durum özeliyle Örnek Okur sıfatına sahip olur. Metnin içeriğini tanımlayan ‘anlatı ormanları’¹³ dallanıp farklı yorum olanakları sundukça Örnek Okur seçim yapma durumunda kalır. Yazarın niyeti olarak metinde sunulan ipuçları bütünde kurmaca anlatıyı ortaya çıkarır. Umberto Eco Ampirik Okuru ise metni, yazarın niyetinden tamamen farklı bir okuma ile yorumlayan özne olarak tanımlamaktadır. Ampirik Okur bir bakıma aşırı yorum ile metni, yazarın niyetinden farklı şekilde ele alan kişi konumundadır. Umberto Eco, yazarın hayatının metni yorumlamada katkısı bulunmadığını belirtir ve bu doğrultuda Örnek Yazarı tanımlar. Örnek Yazar, metinde Örnek Okura eşlik eder ve metnin yorumlanmasında bir nevi iş ses olarak konumlanır.¹⁴

Ardyapısalcılık (Post-strüktüralizm), Derrida’nın yapıbozumcu işlemleri, Michel Foucault’nun çalışmaları, Jacques Lacan’ın ve Julia Kristeva’nın yazıları ile ön plana gelen bir düşünce tarzıdır.¹⁵ 1968 Mayıs devrimi birçok felsefi düşüncenin tetikleyicisi olmuştur. Ardyapısalcılık; post-fordizm, post-endüstriyalizm, post-modernizm gibi düşünce sistemleri ile eşgüdümlü olarak gelişmiştir. Ardyapısalcılık, coşku ve hayal kırıklığı, özgürleşme ve dağılma, karnaval ve felaket ikilemleri özelinde dönemin (1960’lar) ruhunu yansıtmaktadır. Devlet iktidarının yapılarını yıkamayacağını anlayan ardyapısalcılık, dilin yapılarını altüst etmenin yollarını ve sağladığı imkânları konu edinmiştir.¹⁶ Ardyapısalcı düşünce, sisteme egemen olmaya çalışan strüktüre başkaldırmayı amaçlar. Bu bağlamda Derrida *merkezsizleştirme* kavramını ortaya koymuştur. Strüktürün / metnin merkezi yoktur. Strüktür kapalı değildir, bu özelliği ile her şeyi içerir. Anlam tek ve mutlak değildir. Gösteren için gösterilen şimdiki zamanı olmayan bir uğraktır. Derrida’ya göre metnin anlamı sonsuz imâdir; gösterenin gösterilene sonu nereye varacağı belirsiz bir şekilde yaptığı göndermedir. Derrida’nın üzerinde önemle durduğu bir başka kavram olan *diféranç* kavramı hem farklılık hem de erteleme, sonraya bırakma anlamlarına gelmektedir. Metnin anlamı ancak farklılıklar üzerinden okunabilir. Bir göstergeyi anlatan şey, onun gönderme yaptığı öz değil, onun diğer göstergelerle olan ilişkisi, diğer göstergelerden farklıdır. Ancak bu anlam da zamanla değişir ve sürekli olarak ertelenir, dolayısıyla mutlak bir göstergeden söz etmek mümkün olmaz. Bu bakış açısına göre metin ile görsel arasındaki temsilin doğrudanlığı ya da birbirine üstünlük arayışı anlamını yitirmiş olur.¹⁷

Ardyapısalcı yazın eleştirisinin ilk aşaması bir anlamda yapısalcı bir eleştiri üstüne bina edilmiştir. Buna göre, öncelikle yapılması gereken anlamı yazarın egemenliğinden kurtarmaktır. Çoğunlukla “yazarın ölümü” deyişiyle anlatılan yazar-egemen metin okuma yordamının sona erişinin yapısökümcü metin çözümleme eylemindeki somut karşılığı, yazara metin karşısında hiçbir öncelikli konum tanımadan, onu metnin içine yalnızca dilsel bir kendilik olarak yerleştirmektir.¹⁸ Tıpkı yapısalcılık ve göstergebilim incelemelerinde olduğu gibi metin, yazardan özgürleştirilir. Metnin her okumada çoğalan anlamları bulunmaktadır. Ardyapısalcı düşünce özelinde, özerk bir konumda bulunan metinde değişmez bir anlam bulunmadığı ileri sürülür. Burada söz konusu olan metnin belli bir anlamdan yoksun oluşu değil, birbirleriyle çelişip çatışan her yeni okumada giderek çoğalan bir anlamlar alanı oluşudur. Derrida, metin özelinde mutlak anlam aramaya çalışılmasını gereksiz bir eylem olarak niteler. Derrida’ya göre edebiyat metninin anlamı zaten eksiktir. Eksik olan anlam okur tarafından icad edilir ve metne eklenir. Bu bağlamda Derrida *supplémente* kavramını tanımlar. *Supplémente*, Türkçede ikâme kelimesine denk gelmektedir. Okurun bulduğu anlam orada olmayandır. Okurun öngördüğü yorum, metne eklenir;

ikâme edilir. Derrida'ya göre metnin dışında hiçbir şey yoktur; Saussure'ün iddia ettiği gibi gösteren ile gösterilen arasında teke tek bir bağlantı yoktur. Anlam tamamlanamaz, çünkü bir gösterenin anlamı diğer bütün gösterenlerle bağıntılıdır.¹⁹ Anlam; metinde olmayanla, söylenmeyenle bağıntılıdır. Derrida bunu kanıtlamak için metni, yapısöküm yöntemiyle didik didik eder, önemsiz sayılan ayrıntılara eğilerek bunların, metnin kendi mantığını sarstığını, yadsıdığını belirtir. Derrida'ya göre metnin anlamı, ayağını yere sağlam basan sabit bir anlam değildir, oynaktır, çelişkilidir ve dolayısıyla belirsizlik taşır.²⁰

Görüngübilim (Fenomenoloji); yapısalcılık, gösterebilim ve ardyapısalcılık gibi dil kökenli bilgi kuramlarından farklı olarak varlık kökenli bir bilgi kuramıdır. Fenomenoloji bir yandan bilinebilecek bir dünya olduğunu garanti ederken, bir yandan da insan öznesini merkeze koymaktadır.²¹ Fenomenoloji bilinçten yola çıkmaktadır. Bilinç, özneyi var etmektedir. Amaçlanan aracısız olarak bir şeyin içini gözlemleyebilmek; görünmez görünü hale gelmesini sağlamaktır. Fenomenoloji yaşantı yolu ile algılanabilir. Yaşantı kavram itibari ile eşzamanlılığı barındırır. Yaşantıların birikiminden oluşan deneyim ise ardzamanlılığı imlemektedir. Fenomenoloji her nesneyi, imgelemde o nesnenin değişmeyen yanını bulana kadar değiştirir.²² Metin, öznedeki fenomenolojik görünüşler meydana getirir. Bu durum öznedeki özneye farklılık gösterir. Metin aracılığı ile özne imgelemde anlamı kendi yaşantısı özelinde oluşturur. Fenomenolojik eleştiri, fenomenolojik yöntemi edebiyat eserlerine uygulama çabasıdır. Husserl'in gerçek nesneyi 'paranteze alması' gibi edebiyat eserinin fiili tarihsel bağlamı, yazarı, üretim koşulları ve okuru hesaba katılmaz; bunun yerine fenomenolojik eleştiri, metnin kendi dışında hiçbir şeyden etkilenmeksizin bütünüyle 'içkin' bir yorumunu yapmayı amaçlar. Yazar, yorumun dışında tutulur ve okurun öngördüğü anlama odaklanılır.²³ Fenomenolojik eleştiri, bu aşkın yapıları kavramak, bir yazarın bilincinin en derinlerine nüfuz etmek için tam bir nesnellığe ve tarafsızlığa ulaşmaya çalışır. Fenomenolojinin öncül düşünürlerinden Husserl; *yönelme*, *paranteze alma* ve *indirgeme* kavramlarını önermiştir. Metni yorumlamak için öncelikle metne yönelmek gerekmektedir. Yönelmek, yönelme dışındaki her şeyi paranteze almaktır.²⁴ Metinde paranteze alınan kavramlar haricinde kalan kısım yönelinen kısımdır. Bu eylem bir nevi öze ilişkin indirgemeyi gerektirir.²⁵ Metin; yazar ve okur arasında bir iletişim aracıdır. Yazarın öngördüğü düşünce bütünü metin aracılığı ile temsil edilir ve okur okuma eylemi sonucu metinde bir nevi *kod açılımı* uygular. Okurun özgün zihinsel tasarımlarla yeniden kurguladığı düşünce bütünü bir tür rekonstrüksiyondur. Doğal olarak, metnin işlevi, barındırdığı içkin (implisit) anlamın keşfedilmesidir. Yazar sanatsal yetileri özelinde yaratımda bulunur. Okur ise, yazarın yaratısını estetize eder. Alımlama sürecinde yazar tarafından yaratılmış metni kendi imgelemde yeniden oluşturur.²⁶ Yapıt okura (alımlayana) nesnelere değil, anlamın imlerini gösterir.²⁷

Yorumbilim (Hermenötik), 1960'ların sonundan bu yana edebiyat eserlerinin anlamı ve yorumu ile ilgili olarak okurun işlevini inceleyen düşünce sistemidir. Okura yorumlama ve çözümleme olanağı tanır. Hermenötik, yazınsal metinlerin örtüşük anlamlarının açıklanması ve yorumlanması eylemlerinde yeni alımlama yöntemlerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.²⁸ Hermenötik, fenomenolojik düşünceye koşut şekilde metinde içkin olanı (implisit) çözümlemeyi amaçlar. Hermenötik özelinde Gadamer, geçmişte kalmış bir anlamı ihya etmenin, ona tam olarak ulaşabilmenin olanaklı olmadığını dile getirir. Gadamer'e göre yazılı bir metni anlamak, geçmişteki bir şeyi tekrarlamak değil, onu şimdiki bir anlama ortak

etmektedir. Bu nedenle anlamının nesnesi artık yazarın niyeti olamaz. Metin ortaya çıktıktan sonra yazardan bağımsızlaşır. Dolayısıyla anlaşılması gereken, yazardan bağımsız haliyle metnin anlamıdır. Bir metin anlaşılacak istenirken, yorumcunun ufku ile metnin ufku karşılaşır ve bu karşılaşmadan, ne tamamen metnin kendisine ne de tamamen yorumcuya ait olan bir anlam ortaya çıkar.²⁹ Hermenötik düşünce sistemine göre yorumlama edimi hiçbir zaman tamamen nesnel olamaz. Bu durum doğa bilimlerindeki somut kesinlik idealini benimsemiş olan aydınlanmacı bir 'edebiyat bilimi'nin olanağını yadsımayı da içerir.³⁰ Öznel yapısı gözetildiğinde hermenötik, bilim dalı olmanın ötesinde bir 'uğraş'tır. Hermenötik; yöntemi yadsır, öznelliği odak olarak belirler. İnsan bilimlerinin ortak özelliği; nesneyi anlayabilmek için önce öznenin anlamlandırılması gerekliliğidir. Bu hali ile nesne (metin) yorumlanırken koşut şekilde özne (okur) da anlamlandırılır.

Hermenötik kimi bilim çevrelerinde "Alımlama Estetiği" ya da "Alımlama Kuramı" olarak da tanımlanır.³¹ Alımlama Kuramı sanatın tanımıyla uğraşmaz, anlam sorununa eğilir ve şu soruların cevapları aracılığı ile düşünce üretir; "Esere anlamı yazar mı yükler? Eserdeki sözcükler mi üretir? Okur mu verir?"³² Alımlama Estetiği özelinde anlam, sanıldığı gibi, metinde oluşmuş ve bütünleşmiş bir şekilde yatmaz, yalnız güçlü halde vardır ve ancak okur tarafından alımlandığı süreç içinde somutlaşır ve bütünleşir. Anlamın iki kutbu bulunmaktadır; yazarın yarattığı metin ve okurun yaptığı somutlama. Bu bağlamda, yapıta bir nesne gibi değil, metin ve okur arasındaki alışverişten doğan bir *olay* olarak bakılır.³³ Alımlama Kuramına göre okuma işlemi her zaman dinamik bir işlem, zaman içindeki karmaşık bir hareket ve açılımdır. Okur; bir sayfa üzerindeki düzenli siyah işaretlerden başka bir şey olmayan edebiyat eserini 'somutlaştırır'.³⁴

Son iki yüzyıl içerisinde metnin yorumlanmasında esas alınan odaklar değişim göstermiştir. 19.yy'da romantizm özelinde metnin yorumlanmasında yazara, yazarın yaşamına, yazarın geçmiş eserlerine atfedilen anlam, 20.yy başında dil kökenli düşünce sistemlerinin gelişimi ile metnin kendisine yönelim göstermiştir. Modernist düşüncenin özelliği olan özne - nesne ayrımının birçok sanat ve düşünce dalında kendini göstermesi, yorum özelinde odağın yazardan metne kaymasına sebep olmuştur. Yapısalcılık, göstergebilim, ardyapısalcılık gibi dil kökenli düşünce sistemleri anlamın ortaya konulmasında metni araştırma konusu edinmişken özellikle 1960'lı yılların sonlarından itibaren gelişim gösteren varlık kökenli fenomenoloji ve hermenötik gibi düşünce sistemleri özneyi (okuru) odak edinmiştir. Metnin yorumlanmasında yazar odaklı, metin odaklı ve okur odaklı yaklaşımlar bir süre sonra "aşırı yorum" riskini beraberinde getirmiştir. Gerçekliğin, simülasyon ve simülakr kavramları özelinde sorgulandığı ve görsel olanın ön plana taşındığı günümüz algı dünyasında metnin yorumlanması sorunsalı çetrefilli yapısını muhafaza etmektedir.

Ozan ÖZTEPE

NOTLAR:

1 Epistemolojik açıdan irdelendiğinde yorum, üç başlık altında gruplanabilir. Monosemik Sistemler sadece bir doğru yorum sunarlar; diğer yorumlar geçerli alternatifler değildir. Polisemik sistemler bir yorumdan fazlasını sunarlar. Pansemik sistemler ise limitsiz yorum imkânı sunarlar. (Tan Kamil GÜRER, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, s.83)

- 2 Terry EAGLETON, Edebiyat Kuramı, Ayrıntı Yayınları, s.96
- 3 Umberto ECO, Alımlama Göstergelimi, XXXXXXX Yayınları s.23
- 4 Orhan KOÇAK (Tzvetan Todorov, Poetikaya Giriş Önsözü), XXXXXXX Yayınları, s.12
- 5 Tahsin YÜCEL, Yapısalılık, Ada Yayınları, s.22
- 6 Terry EAGLETON, Edebiyat Kuramı, Ayrıntı Yayınları, s.138
- 7 Türk Edebiyatı özelinde Hüseyin Cöntürk'ün nesnel yorum çalışmaları ön plana çıkmaktadır. 1950'li yıllarda Batı Edebiyatının egemen eleştiri tutumu olan Yeni Eleştiri (New Criticism) düşüncesinden hareketle Cöntürk 'Bines' adını verdiği Bilimsel - Nesnel eleştiriyi anlayışını geliştirmiştir. Bines, dil kökenli bilgi kuramları ile yakın ilişkili bir yöntemdir. Karşılaştırma ve analiz Bines'in temel prensipleridir. Cöntürk'ün eleştiriyi anlayışı iki esasa dayalıdır; içsel (metne dair) usuller ve dışsal (yazara ve döneme ait) usuller. Hüseyin Cöntürk'ün hipertekstleri ise ardyapısalılık ile özdeşleştirilebilecek ayrı bir inceleme konusudur. Bkz. Hüseyin Cöntürk, "Çağının Eleştirisi", YKY)
- 8 Terry EAGLETON, Edebiyat Kuramı, Ayrıntı Yayınları, s.124
- 9 Umberto ECO, Açık Yapıt, XXXXXXX yayınları s.65
- 10 A.g.e., s.66
- 11 A.g.e., s.94
- 12 Umberto ECO, Yorum ve Aşırı Yorum, XXXXX Yayınları s.22
- 13 xxxxxxxxxxxxxx
- 14 "Hiç şüphesiz "açık" yapıtın zirvesi, James Joyce'un çağdaş dünyanın belirli bir ontolojik ve varoluşsal durumunun imgesini sunmayı amaçlayan yapıtlarıdır. Ulysses'in örneğin "Wandering Rocks" bölümünde, pek çok farklı açıdan görülebilen küçük bir evren yaratılmış, böylelikle Aristotelesçi poetikanın son kırıntılarıyla birlikte homojen bir mekânda zamanın tek yönlü ilerleyişi kavramı tamamen yol olmuştur". (Umberto ECO, Açık Yapıt, XXXXXX Yayınları, s.75)
- 15 Terry EAGLETON, Edebiyat Kuramı, Ayrıntı Yayınları, s.160
- 16 A.g.e., s.168
- 17 Pelin Melisa SOMER, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Metinden Görsele Mimaride Ekfrasis, s.61
- 18 Ertuğrul GÖNCÜ, Post-Yapısalılık, YOM Sanat Dergisi, sayı: 22, Yom Yayınları, s.21
- 19 Berna MORAN, Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi,XXXXXXXXXXXXXXXXXX yayınları, s. 202
- 20 A.g.e., s.202
- 21 Terry EAGLETON, Edebiyat Kuramı, Ayrıntı Yayınları, s.78
- 22 A.g.e., s.76
- 23 A.g.e., s.79
- 24 Şiir; hayatı paranteze almaktır.
- 25 Melih Cevdet Anday'ın; "Pencereden dışarıya bakarken dışarısını değil de camı görmek" tanımı öze ilişkin indirgeme olarak yorumlanabilir.
- 26 Melik BÜLBÜL, İmgesel İletişim, s.36
- 27 Gaston Bachelard, Mekânın Poetikasi isimli eserinde şiirsellik kavramı ile fenomenolojik düşünceyi şu şekilde ilişkilendirir: "Bir şiirin ruhsal etkisini ortaya çıkarabilmek için fenomenolojik iki çözümleme çizgisini izlemek gerekir. Bunlardan ilki zihnin zenginliklerine, ikincisi de ruhun derinliklerine giden çizgidir. Şiirsel imge bizi, konuşan varlığın köklerine götürür. Bu yankılanmayla bir anda her türlü ruhsallığın ve ruh çözümlemenin ötesine geçerek içimizde naif olarak yükselen bir şiirsel gücün varlığını duyumsarız. İçimizdeki titreşimleri, duygusal yansımaları, geçmişimizle ilgi anıları işte bu yankılanmadan sonra duyabiliriz.
- 28 Melik BÜLBÜL, İmgesel İletişim, Çizgi Kitabevi Yayınları, s.5
- 29 Doğan ÖZLEM, Hermeneutik ve Şiir, s. 30
- 30 Doğan ÖZLEM, Hermeneutik ve Şiir Sanatı, Cogito dergisi, sayı:38, YKY, s.127
- 31 Terry EAGLETON, Edebiyat Kuramı, Ayrıntı Yayınları, s.96
- 32 Berna MORAN, Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi, XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX 240
- 33 A.g.e., s.242
- 34 Terry EAGLETON, Edebiyat Kuramı, Ayrıntı Yayınları, s.98